

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. 8. 2004, sp. zn.: 15 Co 162/2004

Jestliže dlužník porušil povinnost platit včas dohodnuté splátky úvěru jen proto, že mu věřitel (spořitelní a úvěrní družstvo) znemožnil nakládat s peněžními prostředky uloženými na účtech, které pro dlužníka vedl, je vymáhání smluvní pokuty vzniklé porušením výše uvedené povinnosti dlužníka výkonem práva v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.).

Z odůvodnění:

Napadeným rozsudkem okresní soud jednak zamítl žalobu, již se žalobkyně domáhala po žalovaných zaplacení částky 114 335,12 Kč představující smluvní pokutu, jednak uložil žalovaným povinnost zaplatit žalobkyni náklady řízení ve výši 23 994,15 Kč. Dalším výrokem pak okresní soud přenesl na žalované povinnost zaplatit soudní poplatek ve výši 8 280 Kč.

Zamítavý výrok ve věci samé okresní soud odůvodnil jednak tím, že ujednání o smluvní pokutě, které je součástí smlouvy o úvěru č. 0385/27/98 ze dne 26. 10. 1998, je neurčité, a proto ve smyslu ustanovení § 37 obč. zák. neplatné jednak tím, že požadavek žalobkyně na úhradu zmíněné smluvní pokuty je v rozporu s dobrými mravy. V tomto směru okresní soud poukázal na skutečnost, že 1) žalovaný měl u R. z., spořitelní a úvěrní družstvo dva běžné účty, jakož i spořicí účet, na kterých byly uloženy finanční prostředky, které měly být použity ke splácení úvěru. S těmito prostředky však 1) žalovaný nemohl disponovat v důsledku zavedení nucené správy ve spořitelním a úvěrním družstvu R. z., spořitelní a úvěrní družstvo, IČ: 123456789 úřadem pro dohled nad družstevními záložnami ze dne 31. 5. 2001 a posléze prohlášeného konkursu na majetek dlužníka, tedy R. z., spořitelního a úvěrního družstva, se sídlem v M. B., N. č. 43, IČ: 123456789, usnesením krajského soudu ze dne 17. 5. 2002, čj. 44 K 6/2000-352. Dluh vzniklý neplacením splátek dle smlouvy o úvěru se snažil žalovaný řešit dohodou o započtení pohledávek, která však byla v důsledku zavedení nucené správy odmítnuta. Za situace, kdy žalovaní vyvinuli maximální snahu o splnění povinností vyplývajících ze smlouvy o úvěru a jejich prodlení bylo způsobeno do značné míry okolnostmi na straně věřitele, považoval okresní soud uplatnění nároku na zaplacení smluvní pokuty za postup, který je v rozporu s dobrými mravy ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák.

Z obsahu spisu krajský soud konstatoval, že řízení v této věci bylo zahájeno žalobou podanou původním žalobcem R. z., spořitelní a úvěrní družstvo, se sídlem v M. B., N. č. 43, IČ: 123456789, a poté kdy usnesením krajského soudu ze dne 17. 5. 2002, čj. 44 K 6/2000-352, byl prohlášen konkurs na majetek původní žalobkyně, navrhl ustanovený správce konkursní podstaty JUDr. F. M. pokračování v řízení. Rozsudek okresního soudu byl vydán v trvání konkursu a v řízení jako žalobce vystupoval výše uvedený správce konkursní podstaty, a to i v době vyhlášení napadeného rozsudku.

Správce konkursní podstaty JUDr. F. M. podal proti rozsudku okresního soudu odvolání, v němž jednak namítal nesprávnost závěru okresního soudu, pokud jde o určitost ujednání o smluvní pokutě a dovozoval, že z textu smlouvy o úvěru v části týkající se smluvní pokuty lze

jednoznačně dovodit výši smluvní pokuty 36 % z dlužné částky, tedy z nezaplacené jistiny i z nesplacených úroků z úvěru. Nepovažuje proto za správný závěr okresního soudu o neplatnosti ujednání o smluvní pokutě podle § 37 obč. zák. Rovněž namítal nesprávný závěr o tom, že uplatnění smluvní pokuty je v rozporu s dobrými mravy dle ustanovení § 3 odst. 3 obč. zák. s tím, že ujednání o smluvní pokutě se prioritně řídí ustanovením § 261 odst. 4 obch. zák., a proto nelze použít ustanovení § 545 odst. 3 obč. zák., ale je třeba aplikovat ustanovení § 300 obch. zák., podle kterého okolnosti vylučující odpovědnost nemají vliv na povinnost platit smluvní pokutu. Pokud okresní soud poukazoval na skutečnost, že 1) žalovaný měl původní žalobkyni zablokovány finanční prostředky, a proto nemohl akceptovat navrhovaný zápočet vzájemných pohledávek, bylo to z důvodů stojících mimo rozhodovací činnost původní žalobkyně s ohledem na zavedení regulačních opatření Úřadem pro dohled nad družstevními záložkami. Pokud nebylo možno pro rozpor se zákonem provést zápočet vzájemných pohledávek, pak soud nemohl kvalifikovat chování původní žalobkyně jako chování, které je v rozporu s dobrými mravy a nárok žalobkyně na zaplacení smluvní pokuty považovat za neplatný pro rozpor s dobrými mravy.

Krajský soud konstatoval, že po vydání rozsudku okresního soudu návrh správce konkursní podstaty s poukazem na ustanovení § 107a o. s. ř., aby do řízení na jeho místo vstoupila obchodní společnost A. s. r. o., se sídlem v O., K.1009/2, IČ: 987654321 a okresní soud svým usnesením ze dne 24. 11. 2003, čj. 113 C 89/2002-133, tomuto návrhu vyhověl. Následně v průběhu odvolacího řízení navrhla obchodní společnost A. s. r. o. s poukazem na ustanovení § 107a o. s. ř., aby na její místo, co by žalobkyně, nastoupila obchodní společnost I. s. r. o., se sídlem v P., V. 1/846, IČ: 147258369, které v řízení uplatněnou pohledávku postoupila smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 7. 8. 2003 a krajský soud usnesením ze dne 16. 4. 2004, čj. 15 Co 162/2004-151, tomuto návrhu vyhověl a nadále jednal s obchodní společností I. s. r. o. jako s žalobkyní.

Žalobou byla původně uplatněna pohledávka ve výši 321 401,90 Kč představující jednak dlužnou jistinu z úvěrové smlouvy ve výši 187 708,47 Kč, úrok z úvěru ve výši 19 358,38 Kč a smluvní pokuta ve výši 114 335,12 Kč. Ohledně částky 207 066,85 Kč (dlužná jistina a úrok z úvěru) s 6,5% úrokem z prodlení od 27. 2. 2002 do zaplacení bylo rozhodnuto částečným rozsudkem pro uznání ze dne 9. 9. 2002, čj. 113 C 89/2002-93, za situace, kdy žalovaní tuto pohledávku v průběhu řízení uznali.

Napadeným konečným rozsudkem bylo rozhodnuto o nároku žalobkyně na zaplacení smluvní pokuty, jež byla vyčíslena částkou 114 335,12 Kč, přičemž okresní soud ohledně tohoto nároku žalobu zamítl jednak proto, že dohodu o smluvní pokutě tak, jak je uvedena v bodě II. úvěrové smlouvy, považoval za neplatnou s poukazem na ustanovení § 37 obč. zák., jednak dovozoval, že vymáhání této smluvní pokuty je v rozporu s dobrými mravy dle ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák.

Institut smluvní pokuty je obecně upraven v ustanovení § 544 a násl. obč. zák. a pro obchodní závazkové vztahy platí tato úprava s modifikací provedenou v § 300 - 302 obch. zák. Dohoda o smluvní pokutě musí mít obligatorně písemnou formu a nezbytnými náležitostmi této dohody je jednak určení závazku, který je smluvní pokutou zajišťován, jednak výše smluvní pokuty, přičemž tato výše může být určena i pouze způsobem, jakým má být stanovena.

V předmětné věci byla dodržena písemná forma dohody o smluvní pokutě a z textu této dohody je rovněž zřetelné, že smluvní pokutou má být zajišťováno včasné splnění závazku vyplývající z úvěrové smlouvy, to jest postupné splácení jistiny a úroků v měsíčních splátkách dle splátkového kalendáře. Z listiny založené na č. 1. 9 je pak zřejmé, že jednotlivé měsíční splátky činily částku 20 712 Kč a každá z těchto splátek představovala konkrétní částku úhrady jistiny a úroků. Způsob stanovení výše smluvní pokuty byl pak v odstavci II. dohodnut tak, že činí "36 % ročně, na kterou se navyšuje úrok z úvěru u nesplacené jistiny a úroků nebo její části dle článku I. bodu 1 této smlouvy k nim vázaných". K této formulaci 1) žalovaný uvedl, že ji nerozuměl, ale nepřikládal jí žádný význam, neboť předpokládal, že úvěr řádně splatí. Žalobkyně v dohodě stanovený způsob výpočtu smluvní pokuty vykládala tak, že smluvní pokuta činí 36 % ročně z dlužné částky, tedy jak z nesplacené jistiny, tak z nesplacených úroků z úvěru a slovní spojení "se navyšuje úrok z úvěru" představuje pouze způsob výpočtu sjednané smluvní pokuty tak, že se tato vypočítává denně stejným způsobem, jak se počítá úrok z úvěru. V průběhu odvolacího jednání právní zástupkyně žalobkyně uvedla, že výši smluvní pokuty je třeba vyložit tak, že pro případ prodlení s úhradou jistiny se dohodnutý úrok zvyšuje na 36 % ročně a toto zvýšení jinak dohodnutého úvěru bylo dojednáno jako smluvní pokuta. Současně připustila, že ujednání o smluvní pokutě, týkající se prodlení s placením úroků, je zmatečné a není schopna jednoznačně vyložit způsob výpočtu výše smluvní pokuty v případě prodlení s úhradou úroků.

Krajský soud konstatoval, že text představující stanovení výše smluvní pokuty je nesrozumitelný a za situace, kdy ani účastníci nebyli schopni jednoznačně vyjádřit, jaká byla jejich vůle při formulaci způsobu výpočtu smluvní pokuty, pak krajský soud shodně s okresním soudem zastává názor, že dohoda o smluvní pokutě je absolutně neplatná dle ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. pro její nesrozumitelnost v podstatné části týkající se výše smluvní pokuty.

Pro úplnost se krajský soud zabýval i dalším vyjádřeným důvodem, pro který okresní soud žalobu na zaplacení smluvní pokuty zamítl spočívající v tom, že uplatnění smluvní pokuty s ohledem na konkrétní okolnosti případu je výkonem práva, který je v rozporu s dobrými mravy. V této souvislosti konstatoval, že smluvní pokuta je nejen jedním ze způsobů zajištění závazku, ale současně má i sankční povahu, neboť v případě porušení závazku představuje další majetkový nárok k tíži dlužníka. Z výsledků dokazování je zřejmé, že žalovaní plnili své závazky z úvěrové smlouvy a řádně spláceli měsíční splátky až do doby, kdy rozhodnutím Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami ze dne 29. 2. 1999 a opakovaně rozhodnutím ze dne 29. 2. 2000 omezil činnost původní žalobkyně R. z., spořitelního a úvěrového družstva, které zahrnovalo i omezení s nakládáním s vklady členů družstva. Toto omezení se dotklo žalovaných, kteří měli na účtech původní žalobkyně uloženy své finanční prostředky ve výši 71 096,19 Kč a mohlo výrazně snížit možnost žalovaných platit v termínech splátky úvěru dle úvěrové smlouvy. Jestliže původní žalobkyně jako věřitelka z úvěrové smlouvy na jedné straně zapříčinila stav, kdy žalovaní jako dlužníci z úvěrové smlouvy nemohli nakládat se svými finančními prostředky uloženými na účtech vedených původní žalobkyní a na druhé straně původní žalobkyně uplatnila žalobou nárok na zaplacení smluvní pokuty v souvislosti s porušením závazku žalovaných jako dlužníků z úvěrové smlouvy platit včas dohodnuté splátky úvěru, lze považovat takovýto výkon práva v rozporu s dobrými mravy a z toho důvodu nelze dle ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. v žalobě uplatněný nárok přiznat. Ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. je ustanovením, které reguluje v obecné rovině meze a způsob výkonu subjektivních práv a lze jej tedy aplikovat i na předmětný závazkový vztah z úvěrové smlouvy, která je upravena obchodním zákoníkem.

S ohledem na výše uvedené závěry pak krajský soud rozsudek okresního soudu ve věci samé jako věcně správný dle ustanovení § 219 o. s. ř. potvrdil.

Krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu i ve výroku, jímž byla přenesena poplatková povinnost na žalované, neboť tento výrok je v souladu s ustanovením § 2 odst. 3 zákona č. 549/1991 Sb.